

PASKUTINIO LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS DIDŽIOJO MARŠALO LIUDVIKO SKUMINO TIŠKEVIČIAUS SVEIKATA, MITYBA IR MIRTIS

Domininkas Burba

 ORCID ID: 0000-0001-8109-5539

ABSTRACT

Many changes took place in the upper echelons of Lithuanian society at the turn of the 18th and 19th centuries: a divide began to emerge between the conservative aristocracy and the supporters of Enlightenment ideas. The latter sought reforms, the independence of the state and progress in society. The former did not support the changes, and sought to preserve the former structure of society, often seeking the support of politicians in the Russian Empire. It is important to study not only the actions of the elite of that period in the field of politics, but also their households and lifestyles. The paper explains what can be learnt about factors that may have influenced the health of Ludwik Skumin Tyszkiewicz (1751–1808), one of the most prominent Lithuanian political figures at the turn of the 18th and 19th centuries. The main character in the article is regarded in historiography as a noble with conservative views, who focused on the accumulation of material goods. The paper investigates what is known about the health problems of the count. It also explains what products were used in his kitchen, and what the stresses were in his life that could have affected his health. The circumstances of his death and funeral are also mentioned.

KEYWORDS: Grand Duchy of Lithuania, Russian Empire, aristocracy, biography, health, disease, nutrition, alcohol consumption.

ANOTACIJA

Per Abiejų Tautų Respublikos padalijimus ir po jų XVIII–XIX amžių sandūroje Lietuvos elitas patyrė daug permainų: ėmė ryškėti takoskyra tarp Apšvietos idėjų šalininkų ir konservatyviosios aristokratijos. Pirmieji siekė reformų ir valstybės savarankiškumo bei visuomenės progreso. Antrieji nepalaikė pertvarkų ir siekė išsaugoti buvusių visuomenės sanklodą, neretai siekė Rusijos imperijos politikų paramos. Būtina tyrinėti ne tik to laikotarpio elito veiksmus politikos srityje, bet ir jų buitį bei gyvenimo būdą. Straipsnyje nagrinėjama, ką galima sužinoti apie veiksnius, galėjusius padaryti įtaką Liudviko Skumino Tiškevičiaus (1751–1808) – vieno svarbesnių XVIII–XIX amžių sandūros Lietuvos politinių veikėjų – sveikatai. Pagrindinis straipsnio herojus istoriografijoje vertintas kaip vienas iš konservatyvių pažiūrų didikų, didžiausią dėmesį skyręs savo materialinių gėrybių kaupimui. Darbe tiriama, kas žinoma apie grafo sveikatos sutrikimus. Taip pat aiškinamasi, kokie produktai buvo vartojami jo virtuvėje, kurie jo gyvenime egzistavę streso veiksniai galėjo padaryti įtaką jo sveikatai. Taip pat minimos jo mirties aplinkybės ir laidotuvės.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, Rusijos imperija, aristokratija, sveikata, ligos, alkoholio vartojimas.

Domininkas Burba, Dr, Associate professor at Vytautas Magnus University, K. Donelaičio g. 58, LT-44248 Kaunas, Lithuania. E-mail: domininkas.burba@vdu.lt.

DEFEATING DISEASE IN THE CHANGING SOCIETY OF THE SOUTHEAST BALTIC FROM THE 18TH TO THE 20TH CENTURY

Acta Historica Universitatis Klaipedensis XLIII, 2022, 49–71. ISSN 1392-4095 (Print), ISSN 2351-6526 (Online)

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/ahuk.v43i0.2488>

Įvadas

Tiek XVIII ir XIX amžių sandūroje, tiek šiandien žmogaus gyvenimo sėkmė, karjera, materialinė ir socialinė padėtis priklausė ir priklauso nuo daugelio veiksnių, sąlygų ir aplinkybių. Nagrinėjant biografijas neabejotinai vienas iš svarbiausių, o neretai ir sudėtingiausių, klausimų, lemiančių gyvenimo kokybę ir karjeros galimybes, yra asmens, taip pat ir jo šeimos narių, fizinė ir dvasinė sveikata, jai įtaką padaryti galėję veiksniai, taip pat svarbios ir mirties priežastys bei aplinkybės. Nors paskutiniais dešimtmečiais medicinos mokslas Europoje ir visame pasaulyje pažengęs gana toli, kartais kiek komplikuoja aiškintis asmenybės sveikatos sutrikimų raidą netgi šiais laikais, turint išsamių medicininių tyrimų rezultatus, kadangi ligų eiga, žmogaus organizmo reakcijos į vieną ar kitą sveikatos sutrikimą ir ją žalojančius veiksnius yra labai individualūs procesai, o jų interpretacijose gali būti ir paklaidų, ir gydytojų klaidų. Žinant praeities epochų profesionalios medicinos būklę ir medikų žinių lygį, sudėtinga nustatyti tikrąsias ligos priežastis netgi turint išsamias praėjusių amžių gydytojų išvadas. Dar sunkiau įvertinti vartoto maisto ar gėrimų, higienos laikymosi, streso poveikį sveikatai, kadangi reakcijos į šiuos veiksnius taip pat gana skirtingos ir tyrimo išvados negali būti griežtos. Aki-vaizdu, kad vienam ar kitam individui, jo nervinei, o kartu ir bendrai viso organizmo būklei savo valstybės nepriklausomybės praradimas ar artimųjų netektis galėjo padaryti mažesnę įtaką, nei, pvz., rūmų gaisras arba sutuoktinės neištikimybė. Lygiai taip pat ilgą gyvenimo etapą alkoholiu piktnaudžiavęs žmogus mirti galėjo ne nuo girtavimo, o nuo, pvz., tokios infekcinės ligos kaip cholera, apsinuodijus užterštu vandeniu. Bet nuo šios ligos praeityje masiškai mirdavo ir blaivų gyvenimą gyvenę žmonės. Tačiau istorinio tyrimo metu įmanoma pagrįstai spėti, atskleisti tendencijas, o neretai ir išsiaiškinti galimus rizikos žmogaus sveikatai veiksnius. Aišku, būtina pripažinti, kad, nagrinėjant tokias problemas, istoriko laukia sudėtingas kelias, nuolat informacijos tenka semtis iš lakoniškų, dažnai net netiesioginių, šaltinių, neretai tai nekonkrečios, įvairiai interpretuotinos žinios, visgi mokslui tokie tyrimai yra svarbūs – jie parodo dažnai istorikų nedaug tyrinėtus procesus: praeities žmonių buitį, gyvenimo būdą, pomėgius, požiūrį į negalią ir mirtį, o jie kartais lemia netgi radikalius karjeros ir biografijos pokyčius.

Šio straipsnio pagrindinio herojaus – paskutinio Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės maršalo bei pirmojo Lietuvos gubernijos bajorų maršalo, Rusijos imperijos slaptotojo tarėjo, Abiejų Tautų Respublikos ordinų – Šv. Stanislovo ir Baltojo erelio, Rusijos imperijos Andriejaus pirmo pašauktojo bei Aleksandro Nevskio ordinų kavalleriaus, karaliaus Stanislovo Augusto Poniatovskio dukterėčios Konstancijos Poniatovskos vyro, 1795 m. LDK elito delegacijos į Sankt Peterburgą, iš esmės legitimavusios LDK prijungimą prie Rusijos, pirmininko, daugelio valdų šiandienos Lietuvos ir Baltarusijos teritorijose savininko – Liudviko Skumino Tiškevičiaus (1751–1808) gyvenimo istorija iš esmės nebuvo atskleista istoriografijoje. Jo biografijai nebuvo skirtas joks

platesnis tyrimas, tiesa, pasirodė darbas, kuriame atskleisti šio asmens svarbiausi karjeros etapai¹, nors pagrindiniuose darbuose apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės politinę istoriją XVIII a. pabaigoje šis veikėjas neretai minėtas.

Dar 1897 m. Varšuvos istorinės mokyklos atstovas Tadeusz Korzonas teigė, kad tai buvo tvirto charakterio politikas, kadaise dėl principingo veikimo 1793 m. Gardino seimo metu patekęs į Rusijos imperijos ambasadoriaus Jakovo Siverso (vok. *Jakob Johann Graf von Sievers*, rus. *Яков Ефимович Сиверс*) nemalonę². 1902 m. kitas Varšuvos istorikas Šymonas Aškenazis (*Szymon Askenazy*) teigė, kad šis asmuo nepriklausė blogiausiems šios liūdno epochos veikėjams, bet nepriklausė ir geriausiems. Jis įėjo į prorusišką Abiejų Tautų Respublikos politikų grupuotę ir buvo jos instrumentas³. Bronisławas Zaleskis ir juo rėmėsis Adolfas Šapoka teigė, kad L. Skuminas Tiškevičius nebuvo talentingas ar žymus politinis veikėjas, daugiausia dėmesio jis skyrė savo materialiniam turui⁴. Władysławas Smoleńskis 1902 m. apie paskutinį Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės maršalą rašė kaip apie politiką, kuris buvo konservatyvus ir nepalaikė reformų⁵. O štai Švenčionių krašto metraštininkas Jonas Juodagalvis gana kritiškai vertino šį asmenį, papasakojęs delegacijos istoriją, teigė, kad jei jis pasakė kalbą (imperatorėi Kotrynai II), kurioje jai padėkojo už Lietuvos „išvadavimą“, vadinasi, padėjo, pritarė Lietuvos pavergimui⁶. Tad nuomonių spektras gana platus, bet tai epizodiški asmenybės politinės veiklos vertinimai, o pateikiamame tyrime ši tema nėra svarbiausia.

Straipsnio pradžioje gali kilti klausimas, kodėl tokių, vis dėlto ne ypač pasižymėjusių istorijoje, asmenybių biografinis tyrimas yra aktualus? Amžininkų ir istorikų vertinimais šis žmogus buvo vienas iš sarmatiškojo tipo didikų, didžiausią dėmesį skyręs savo, o ne valstybės, poreikiams ir interesams. Viena vertus, reikėtų patikrinti šiuos teiginius, jų teisingumą, žvilgtelėjus į asmenybės veiklą kiek kitu kampu – panaudojus buitį atskleidžiančius šaltinius, o tokių istorijos veikėjų kaip Liudvikas Skuminas Tiškevičius kai kurių biografijos detalių atskleidimas ne tik suteiktų žinių apie XVIII–XIX a. sandūros aristokratijos atstovų gyvenimo būdą, kasdienybę, iš dalies mentalitetą, bet ir priartėtų prie platesnio klausimo, kodėl sunkiu valstybei laikotarpiu kai kurie elito atstovai pasirinko konformizmo kelią ir ar pasiteisino ši taktika. Galbūt ateityje būtų įmanoma lyginti konservatyviai reformų priešininkų grupuotei priklaus-

¹ BURBA, Domininkas. Liudvik Skumin-Tyshkevich – kar’era na styke epokh. Ot velikogo marshalka litovskogo do deistvitel’nogo tainogo sovetnika Rossiiskoi imperii. *Res humanitariae*, 2021, t. 29, p. 75–91.

² KORZON, Tadeusz. *Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta (1764–1794): badania historyczne ze stanowiska ekonomicznego i administracyjnego*. 2-ie wyd. T. 4. Kraków-Warszawa, 1897, s. 249–250.

³ ASKENAZY, Szymon. Pamiętniki pani Potockiej. In ASKENAZY, Szymon. *Wczasy historyczne*. T. 1. Warszawa, 1902, s. 63.

⁴ *Korespondencya krajowa Stanisława Augusta z lat 1784 do 1792*. [Wyd. Bronisław ZALESKI.] Poznań, 1872, s. 78–81; ŠAPOKA, Adolfas. Lietuva Reformų seimo metu. Iki 1791 m. gegužės 3 d. konstitucijos [įvadą, tekstus ir komentarus parengė Robertas JURGAITIS, Ramunė ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ]. In ŠAPOKA, Adolfas. *Raštai*. T. 2. Vilnius, 2008, p. 130.

⁵ SMOLEŃSKI, Władysław. *Konfederacya targowicka*. Kraków, 1903, s. 210–212, 215.

⁶ JUODAGALVIS, Jonas. *Švenčionys: dvaras – miestelis – miestas* [istorinė apybraiža]. Vilnius, 2001, p. 11.

siusių asmenų, taip pat ir jų priešininkų – vadinamųjų patriotų – biografijų detales, ieškoti dėsningumų ir skirtumų tarp jų.

Nė vienas iš apie L. Skuminą Tiškevičių rašiusių autorių išsamiai neatskleidė minėto aristokrato buities peripetijų. Šio biografijos momentams nagrinėti skirto tyrimo tikslas – aiškintis L. Skumino Tiškevičiaus sveikatos problemas ir gyvenimo būdo ypatybes jo gyventos epochos socialiniame ir kultūriniame kontekste. Keliami uždaviniai išsiaiškinti, ką istoriniuose šaltiniuose galima aptikti apie šio grafo nusiskundimus dėl sveikatos ir ligas, vaistus ir gydymą, vartotą maistą ir gėrimus, mirtį bei laidotuves, ir svarstyti, kiek toks gyvenimo būdas buvo būdingas to meto elito atstovų kasdienybėje.

Istorinių asmenybių sveikatos tyrimai yra aktualūs. Iš lietuvių istoriografijos galima būtų paminėti Raimondos Ragauskienės darbą „Mirties nugalėti nepavyko“, kuriam tyrinėtoms Biržų ir Dubingių kunigaikščių Radvilų giminės atstovų sveikatos problemos⁷. Užsienio šalių, ypač lenkų, tyrėjų darbai apie aristokratų giminių atstovų sveikatos ir gydymosi istoriją gausūs, iš artimiausių šiai temai darbų galima būtų paminėti Zbigniewo Kuchowicziaus ir Emanuelio Mateuszo Rostworowskio diskusiją apie galimą Abiejų Tautų Respublikos aristokratų degradavimą dėl nesveiko gyvenimo būdo ir argumentus už ir prieš šiuos tvirtinimus⁸. Tyrimui pagal laikotarpį gana artimi Krzysztofo Zubos darbai apie Mykolo Kazimiero Radvilos Žuvelės sveikatos problemas⁹. Tačiau, nors minėti darbai aktualūs, visgi dėl skirtingų šaltinių ir kitų kontekstinių klausimų juos naudoti lyginamajai analizei yra gana sunku.

Nagrinėjant keliamus klausimus, daugiausia remtasi archyvine medžiaga, bet ji gana nelygiavertė, fragmentiška ir labai išblaškyta. Sunku ją bendrai įvertinti, nes straipsnio temai atskleisti ieškota ir surasta šaltinių keliose įvairių šalių rankraščių saugyklose. Naudotasi Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje esančiais Bendrajame (9), Teismų aktų (20), Tiškevičių (31), Liucijono Uziemblos (151) ir kituose fonduose saugomais dokumentais. Čia keliuose fonduose saugomas vienas svarbiausių šaltinių temai nagrinėti kompleksų – L. Skumino Tiškevičiaus Vilniaus bei provincijos valdų kasų sąskaitos ir kiti finansiniai dokumentai, kuriuose gausu žinių apie didiko mitybą ir yra informacijos apie medikamentų pirkimą. Lenkijos nacionali-

⁷ RAGAUSKIENĖ, Raimonda. *Mirties nugalėti nepavyko: Biržų ir Dubingių kunigaikščių Radvilų biologinė istorija (XV a. pabaiga – XVII a.)*. Vilnius, 2017.

⁸ Ibid., p. 24; KUCHOWICZ, Zbigniew. *Společne konsekwencje postępującej degeneracji możnowładztwa polskiego w XVII–XVIII w. Kwartalnik historyczny*, 1969, r. 76, z. 1, s. 21–43; ROSTWOROWSKI, Edward. *Zdrowie i niezdrowie polskich magnatów w XVI–XVIII w. Kwartalnik historyczny*, 1969, r. 76, z. 4, s. 865–887; KUCHOWICZ, Zbigniew. *Jeszcze o zdrowiu i niezdrociu magnatów XVII–XVIII w. Kwartalnik historyczny*, 1970, r. 77, z. 2, s. 394–403; ROSTWOROWSKI, Edward. *Egzemplifikacja i statystyka a „postępująca degeneracja” magnaterii. Kwartalnik historyczny*, 1971, t. 78, z. 1, s. 258–260; KUCHOWICZ, Zbigniew. *Znaczenie skutków patologii nękających możnowładztwo polskie w XVII–XVIII w. Kwartalnik historyczny*, 1971, t. 78, z. 1, s. 260–261.

⁹ ZUBA, Krzysztof. *O tym jak „Rybeńkę” leczono. Kuracje i zabiegi medyczne Michała Kazimierza Radziwiłła (1702–1762). Medycyna nowożytna. Studia nad kulturą medyczną*, 2001, t. 8, z. 1, s. 89–110; ZUBA, Krzysztof. *Michał Kazimierz Radziwiłł (1702–1762) – portret psychofizyczny. Medycyna nowożytna. Studia nad kulturą medyczną*, 2002, t. 9, z. 1–2, s. 53–84.

nės Osolinskių bibliotekos Vroclave rankraščių skyriaus fonduose esanti Liudviko Skumino Tiškevičiaus ūkinė korespondencija tapo svarbiu šaltiniu apie šio didiko virtuvę. Darbe naudotas ir Čartoriskų bibliotekoje bei muziejuje Krokuvėje saugomas grafo ir jo motinos Onos Pocięjūtės-Tiškevičienės (*Anna z Pocięjów Tyszkiewiczowa*) susirašinėjimas su Abiejų Tautų Respublikos karaliumi Stanislovu Augustu Poniatovskiu. Taip pat svarbūs šaltiniai buvo publikuoti leidiniai: du didiko dukters Onos Potockos (*Anna Potocka*) atsiminimų tomai, L. Skumino Tiškevičiaus laidotuvių pamokslas, kurio autorius buvo bazilijonas Augustinas Tomaševskis (*Augustyn Tomaszewski*).

Šiame darbe gvildenamos biografinės ir iš dalies medicinos bei kulinarijos, taip pat ekonomikos, prekybos, kultūros istorijos temos. Jame informacijos pateikiama ir apie to meto socialinius santykius, papročius, dvarų kasdienybę.

Liudviko Skumino Tiškevičiaus sveikatos sutrikimai

Reikia pabrėžti, kad skundų dėl sveikatos problemų šaltiniuose apie Liudviko Skumino Tiškevičiaus asmeninį gyvenimą randama gana mažai, nors išliko nemenkas kiekis jo rašytų ir jam adresuotų laiškų. Aišku, išlikę L. Skumino Tiškevičiaus laišakai – daugiausia politinio ir ūkinio pobūdžio, bet visgi tendencija akivaizdi – tokios informacijos L. Skumino Tiškevičiaus korespondencijoje nedaug. Kita vertus, tai neturėtų stebinti – jau lenkų istorikas Krzysztofą Zuba savo darbe apie Mykolą Kazimierą Radvilą Žuvelę ir jo sveikatą bei gydymo metodus konstatavo, kad daugiausia rėmėsi išlikusiu šio didiko dienoraščiu, o kiti šaltiniai, tiek jo paties, tiek jo artimųjų laišakai – dažniausiai antraeilė, geriausiu atveju papildanti medžiaga¹⁰. Žinių, kad egzistuotų L. Skumino Tiškevičiaus dienoraštis, nėra, tad didiko sveikatos problemoms tirti įmanoma naudotis ne pačiais informatyviausiais šaltiniais.

Beje, atskira tema – pagrindinio straipsnio herojaus paliktas susirašinėjimas. Ne paisant daugelio klišių ir nežinomų aplinkybių, vis dėlto korespondencija nemažai pasako apie asmens nuotaikas, t. y. jo psichologinę būseną. Peržiūrint išlikusius L. Skumino Tiškevičiaus laiškus karaliui, susidaro įspūdis, kad didikas nuolatos prašė materialinių gėrybių ir skundėsi dėl savo neįvertinimo. Retai galima atrasti laiškų, kuriuose jaustųsi, kad jis būtų patenkintas, reikštų džiaugsmingas emocijas.

Visgi korespondencijoje liudijimų apie minėto asmens sveikatos problemas yra, tiesa, gana mažai tokių, kuriuose skųstųsi pats L. Skuminas Tiškevičius. Tai daugiausia kitų asmenų liudijimai.

¹⁰ ZUBA, K. O tym jak „Rybeńkę“ leczono..., s. 91.

Kartais grafas XVIII a. 8–9-ojo dešimtmečių laiškuose tiesiog paminėdavo sveikatą, jos aukojimą dėl politinių tikslų. 1780 m. L. Skuminas Tiškevičius laiške karaliui Stanislovui Augustui Poniatovskiui dėkojo už laišką ir palaikymą, tačiau teigė, kad jau šešeri metai, kaip yra suartėjęs su karaliumi, teikė paslaugas jam „netekdamas nemažai turto ir sveikatos, į ką žiūrėjo visa Lietuvos provincija“¹¹, L. Skuminas-Tiškevičius skundėsi konflikto su LDK iždininko Antano Tyzenhauzo grupuote (apie jį bus rašoma vėliau) metu.

Duomenų apie sūnaus sveikatą galima aptikti gana gerai išlikusioje grafo motinos korespondencijoje su Abiejų Tautų Respublikos karaliumi Stanislovu Augustu Poniatovskiu. Toks momentas trumpai išryškėjo 1776 m. pradžioje. Apie dukterėčios vyro ligą sužinojo karalius ir laiške O. Tiškevičienei teigė, kad tai jam kelia nerimą, rašė norintis greičiau sužinoti apie LDK raštininko būklės pagerėjimą, prašydamas nuo savęs apkabinti dukterėčią¹². Motina sausio 8 d. rašė, kad sūnui diena iš dienos geriau, ir išreiškė dėkingumą karaliui už palaikymą, rūpestį¹³. Tos pačios dienos laiške, matyt, iš kitų šaltinių sužinojęs, kad pavojus praėjo, karalius parašė: „Šlovė Dievui, dėl mūsų raštininko sveikatos jau nėra ko jaudintis.“¹⁴ Dar po poros dienų O. Tiškevičienė džiaugėsi, kad sūnų ir jo sutuoktinę galėjo matyti visiškai sveikus ir padėkojo karaliui už rūpinimąsi¹⁵. 1776 m. vasarį O. Tiškevičienė laiške vėl papasakojo apie sūnaus sveikatos sutrikimą, galbūt tai buvo tiesiog neseniai praėjusio įvykio prisiminimas. Ji minėjo, kad sūnus susirgo, iš Balstogės persiuntė laiškus, negalėdamas paskubėti [atvykti?] pats. Grafienė aprašė savo liūdesį, tačiau pabrėžė besidžiaugianti, jog karalius sutiko, kad jos sūnus gali atsakyti siekti Polocko vaivados pareigybės¹⁶, nes turėjo ambicingesnių planų.

Paradoksalu, bet karjeros šuoliai suteikdavo ne tik prestižo ir sėkmės pojūtį, bet ir tapdavo rimtais išbandymais, kurie keldavo stresą ir galimai atsiliepdavo sveikatai. Pvz., 1779 m. L. Skuminas Tiškevičius gavo Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo vadinamosios rusėniškos sesijos (kadencijos) maršalo pareigas, bet dėl LDK iždininko Antano

¹¹ „[...] rok szósty jakem directe zblżył się ofsobą moją do usług WKMŚci z niemałą stratą zdrowia i majątku, na co patrzyła y patrzy cala prowincya litewska [...]“: Liudviko Skumino Tiškevičiaus laiškas Abiejų Tautų Respublikos karaliui Stanislovui Augustui Poniatovskiui, Garodnia, 1780-05-07. *Archiwum i Zbiór Rękopisów Czartoryskich. Biblioteka Książąt Czartoryskich* (Čartoryskių rankraščių archyvas ir rinkinys. Kunigaikščių Čartoryskių biblioteka, toliau *BCzart*), sygn. 690, mikr. 20569, s. 1055–1058.

¹² „Martwi mnie wiadomość o zapadłym na zdrowiu JP pisarzu Lit: im prędzey od W Pani wiedzieć będą o polepszeniu zdrowia jego, tym bardziey będą kontent. Synowicę moją prozę od mnie fcisnąć [...]“: Abiejų Tautų Respublikos karaliaus Stanislovo Augusto Poniatovskio laiško Smolensko vaivadienei Onai Tiškevičienei juodraštis, 1776-01-01. *BCzart*, sygn. 690, mikr. 20569, s. 207–208.

¹³ Smolensko vaivadienės Onos Tiškevičienės laiškas Abiejų Tautų Respublikos karaliui Stanislovui Augustui Poniatovskiui, Vilnius, 1776-01-08. *BCzart*, sygn. 690, mikr. 20569, s. 211–214.

¹⁴ „Chwała Bogu że o zdrowie naszego pisarza już niemaż racy turbować [...]“: Abiejų Tautų Respublikos karaliaus Stanislovo Augusto Poniatovskio laiško Smolensko vaivadienei Onai Tiškevičienei juodraštis, 1776-01-08. *BCzart*, sygn. 690, mikr. 20569, s. 209–210.

¹⁵ Smolensko vaivadienės Onos Tiškevičienės laiškas Abiejų Tautų Respublikos karaliui Stanislovui Augustui Poniatovskiui, Vilnius, 1776-01-19. *BCzart*, sygn. 690, mikr. 20569, s. 215–218.

¹⁶ Smolensko vaivadienės Onos Tiškevičienės laiškas Abiejų Tautų Respublikos karaliui Stanislovui Augustui Poniatovskiui, Vilnius, 1776-02-21. *BCzart*, sygn. 690, mikr. 20569, s. 243–245.

Tyzenhauzo grupuotės veiksmų įvyko nemažai konfliktų, daugelis deputatų nepripažino jo kaip maršalo¹⁷. Įtampa taip kilo, kad karalius viename laiškų netgi rašė savo dukterėčios vyrui, kad jis nesumanytų, apsaugok Dieve, maršalo pareigų atsisakyti¹⁸. Beje, besitęsiant konfliktui dėl A. Tyzenhauzo šalininkų veiksmų, O. Tiškevičienė karaliui rašė, kad priešininkų neteisėtai teikiamos bylos ir kiti veiksmai sukuria situaciją ir rūpesčiai per visą kadenciją turbūt viršija jos sūnaus ir viską matančios motinos sveikatos galimybes¹⁹. 1780 m. vasarį, dar tebesitęsiant konfliktui Vyriausiajame Tribunole, L. Skuminas Tiškevičius rašė nežinomam adresatui, kad sielvartavimai, kuriuos jis pajuto dėl priešininkų, reiškusių jam paskutinę panieką, „taip susilpnino mano sveikatą, kad privalėjau bėgti iš Vilniaus“²⁰. Vėliau grafas kitame laiške karaliui patvirtino, kad dėl jo priešininkų veiksmų jo dvasinė būseną pablogėjo, ir nors neįautė ligos požymių, baiminosi, kad taip galima ir iki karsto priėti. Pasak L. Skumino Tiškevičiaus, medikai privertė jį išvykti į kaimą, kad išvengtų pavojingos ligos ir išsaugotų sveikatos likučius²¹.

Taigi, galima konstatuoti, kad laiškuose rastos žinios apie grafo sveikatos problemas yra gana fragmentiškos ir nekonkrečios.

Kitos žinios apie grafo sveikatą buvo iš vėlesnių laikų – XVIII ir XIX šimtmečių sandūros. Pasak atsiminimų autoriaus Mykolo Zaleskio, 1797 m. pradžioje, kai Lietuvos generalgubernatorius Nikolajus Repninas (*Николай Васильевич Репнин*) vyko organizuoti imperatoriaus Pavlo I vizito po Lietuvos žemes, valdininkas užklausė L. Skumino Tiškevičiaus, kodėl šis nesudaręs delegacijos [jam pasitikti?], į ką grafas atsakė, esą tai buvo dėl sveikatos priežasčių ir apeliavo į gydytojus, tačiau kunigaikštis pasižiūrėjo šiam į akis ir tarė: „Maloningojo pono veidas daro garbę Jūsų ligai!“²², matyt, įtaręs simuliaciją.

¹⁷ *Deputaci Trybunau Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego 1697–1796: spis.* Red. Andrzej RACHUBA, oprac. Andrzej RACHUBA, Przemysław ROMANIUK, Andrej MACUK, Eugeniusz ANISZCZENKO. Warszawa, 2004, s. 339–344; STANKEVIČ, Adam. *Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo veikla XVIII amžiaus antrojoje pusėje.* Vilnius, 2018, p. 75–83; STANKEVIČ, Adam. Skilusių tribunolinių seimelių problema ir jos sprendimas 1779 m. *Istorijos šaltinių tyrimai*, 2011, t. 3, p. 167–178.

¹⁸ „Mnie tak solenne upraszasz, abyś mogł łaskę złożyć, sprawują, we mnie wątpliwość, czyli straż Boże o zrzeczeniu się formalnym marzałkostwa trybunalskiego“: Abiejų Tautų Respublikos karaliaus laiško LDK raštinkui Liudvikui Skuminui Tiškevičiui juodraštis, Varšuva, 1779-05-31. *BCzart*, sygn. 720, s. 789–792.

¹⁹ „Jakoż nie tylko z słow, lecz y z postępokow nawet dało się poznać y doswiadczyć bo już różne postępy na wciągnienie nienależących aktoratow do kontynuującey się sprawy czyniono. | Są to ieszcze początki, ale dosyc dotkliwie y martwiące z wszystko łatwo się spodziewać przez całą kadencją zgryzoty zapewna ze przewyzszające możność zdrowia syna moiego y widząwszystkowszytko matki.“: Smolensko vaivadienės Onos Tiškevičienės laiškas Abiejų Tautų Respublikos karaliui Stanislovui Augustui Poniatovskuiui, 1779. *BCzart*, sygn. 720, s. 963–964.

²⁰ „[...] zmartwienia które tak srodze uczulem z ostatnią pogardą od mnie przeciwnych, tak zwątlily zdrowie moje, ze uciekać z Wilna mułze tam gdzie honor cierpi, tu i majątkowe intereffa na bok trzeba odłozyc.“: Liudviko Skumino Tiškevičiaus laiškas nežinomam adresatui, 1780-02-13. Vilnius. *BCzart*, sygn. 720, s. 1029.

²¹ „[...] i doktorow usilne naleganie z bojazni gwałtowney choroby, zjechać do domu na wies musialem abym ostatek zdrowia dochował.“: Liudviko Skumino Tiškevičiaus laiškas Abiejų Tautų Respublikos karaliui Stanislovui Augustui Poniatovskuiui, Garodnia, 1780-02-28. *BCzart*, sygn. 720, s. 1031–1034.

²² *Pamiętniki Michała Zaleskiego, wojskiego Wielkiego Księstwa Litewskiego, posła na Sejm Czteroletni.* Poznań, 1879, s. 238.

Apie L. Skumino Tiškevičiaus išlaidas medicinai žinoma ir iš kitos šio laikotarpio medžiagos. Išlikusiose 1797 m. L. Skumino Tiškevičiaus sąskaitose buvo pažymėtos pinigų sumos, kurios sumokėtos už vyną ir už gydytojus. Jis pirko skrandžio mikstūrą, miltelių, keletą rūšių medicininių skysčių (lenk. *trunek luxujący*), skrandžio pastiprinimo mikstūrą, anodiją, aliejuką²³. 1801 m. atsakydamas į vieną iš formuliare pateiktų klausimų apie tai, kokia jo šeimos sudėtis, kurias pareigas jis eina, kokius ordinus yra gavęs, L. Skuminas Tiškevičius teigė, esą keletą metų yra buvęs Lietuvos gubernijos bajorų maršalu, „bet 1801 m. dėl sveikatos silpnumo dabar valdantis maloningiausias imperatorius mane iš tų pareigų atleido“²⁴.

Tiesa, kažko konkrečiau apie šių vaistų paskirtį ir ar šiuos vaistus vartojo L. Skuminas Tiškevičius, išsiaiškinti nepavyko. Remiantis grafo sumokėtų procentų ir išlaidų sąrašų informacija, 1806 m. jis pirko medikamentus Velko (*Woelck / Woelk*) vaistinėje už 364 auksinus, o po metų toje pačioje vaistinėje – už 656 auksinus²⁵.

Apie paskutinius tėvo gyvenimo metus rašiusi dukra Ana Potocka atsiminimuose pasakojo, kad per jos vestuves Vilniuje 1805 m. grafas sirgo podagra, negalėjo apleisti kambario, todėl ceremonija vyko salone. Memuaristė, vėliau gyvenusi daugiausia Prancūzijos ir Lenkijos teritorijose, rašė, jog turėjo nuojautą, kad jiedu daugiau nebesusitiks. Anot atsiminimų autorės, L. Skuminas Tiškevičius atsisakė vykti gydytis į mineralinių vandenų kurortus ir dėl to prarado gyvenimą²⁶.

Liudviko Skumino Tiškevičiaus virtuvė – nuo kiaulienos iki citrinų, nuo alaus iki šampano

Apie Liudviko Skumino Tiškevičiaus virtuvę pavyko rasti informacijos, tiesa, jos vertė gana skirtinga. Išliko du dideli šaltinių kompleksai – grafo finansiniai dokumentai: Vilniaus kasos raportai, 1802–1803 m. išlaidų virtuvei sąskaitos ir kiti panašaus pobūdžio šaltiniai bei asmeninė korespondencija. XVIII ir XIX šimtmečių sandūros didiko tarnautojų laiškuose gana aiškiai atskiriami produktai, kurie siūsti eksportui, kurie į valdas, o kurie tiesiog į Garodnią (šiandienos Gardino sritis, Varanavo rajonas) ar Vilnių, kur dažniausiai rezidudavo L. Skuminas Tiškevičius. Nors žinių apie produktų gabenimą ne tiek ir mažai, bet negalima tvirtinti, kad juos suvartodavo pats grafas, o jei suvartodavo, kokiais kiekiais. Daugelyje šaltinių nėra aiškiai nurodyta, kiek asmenų valgydavo prie grafo stalo, netgi tokiaame išsamiajame šaltinyje kaip Vilniaus kasos sąskaitos dažniau-

²³ 1797 m. Liudviko Tiškevičiaus sąskaitos. *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka*, Rankraščių skyrius (toliau LMAVB, RS), f. 20, b. 3929, l. 1.

²⁴ Formuliaras apie Liudviko Skumino Tiškevičiaus šeimos sudėtį, jo pareigas ir gautus ordinus, 1801 m. LMAVB, RS, f. 151, b. 1433, l. 2.

²⁵ 1800–1808 m. Liudviko Tiškevičiaus procentų mokėjimo ir išlaidų sąrašai. LMAVB, RS, f. 9, b. 2708a, l. 22, 29.

²⁶ POTOCKA, Anna hr. *Pamiętniki*. T. 1. Warszawa, 1898, s. 43–44.

siai būdavo minimas tik vienaskaitinis asmuo, jei buvo rašoma apie produktų tiekimą, pvz., „Jo Malonybės pono apsilankymo Vilniuje metu“ arba „skirta Jo Malonybės pono virtuvei“, tačiau suprantama, kad jo šeima (trys asmenys) taip pat vartodavo maisto produktus. Be abejoj, vartodavo tuos produktus ir tarnai, būdavo svečių, bet apie tai šaltinių žinios skurdžios. Vis dėlto rasta informacija svarbi nagrinėjant šią temą.

Bajorų buities tyrėja Neringa Dambrauskaitė teigė, kad žvėriena buvo būdingas maistas jau XVI a. bajorų racione²⁷. Ant vėlesnėje epochoje gyvenusio pagrindinio straipsnio herojaus stalo žvėrienos būdavo, kartais dėl jos tiekimo kildavo ir problemų. Pvz., 1779 m. Liubošanų (šiandieninėje Baltarusijoje, Minsko srityje) paseniūnis Vincentas Švanskis (*Wincenty Szwański*) rašė patronui, kad, be kitų produktų, siunčias žvėrienos, tuo pat metu laiške aptardamas didiko iškeltą problemą, kodėl vietinis medžioklis netiekia kiek reikia žvėrienos, aprašė pokalbį su juo²⁸. Greta kitų produktų atsiųstą žvėrieną – 12 porų rūkytos bebrienos – V. Švanskis minėjo 1788 m. pradžioje²⁹. Žvėriena grafo dvare valgyta ir po padalijimų – XIX a. pradžioje. 1807 m. valdų komisaras Matas Vialbutas (*Mateusz Wiąbbut*) rašė, kad siunčias iš Berezinos Liubošanų (šiandieninėje Minsko srityje) į Garodnią keturias, o į Vilnių dvi statines aliejaus, taip pat visą neseniai nudobtą briedį³⁰. 1802 m. grafo virtuvės sąskaitose minėta, kad L. Skuminui Tiškevičiui kone kasdien tiekti zuikiai, buvo ir stirnienos³¹.

Laukinių paukščių asortimentas ant aristokrato stalo išties stulbino, jam gausiai buvo tiekiamos: jerubės, kurapkos, kurtiniai, tetervinai, perkūno oželiai, taip pat mažieji paukščiai: lakštingalos, svirbeliai, kartą paminėtas netgi gana retai užklystantis paukštis – europinis bitininkas³².

Ant L. Skumino Tiškevičiaus stalo būdavo gana gausu mėsos: kiaulienos, žąsienos, antienos, avienos produktų ir subproduktų. V. Švanskis 1788 m. pradžioje iš Berezinos Liubošanų valdų atsiuntęs ne tik 100 statinių avių, miežių, 100 statinių rugių, 200 pūdų medaus, bet ir kiaulienos, 36 pusžąsius³³ – su plaukėpeniais (su vidaus organais: plaučiais, kepenimis, širdimi), plunksnomis ir pūkais, lydytą kiaulienos tau-

²⁷ DAMBRAUSKAITĖ, Neringa. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorų virtuvė XVI amžiuje. *Lietuvos istorijos studijos*, 2013, t. 31, p. 74; DAMBRAUSKAITĖ, Neringa. Tarp kulinarijos ir istorijos. Rec. kn.: Rimvydas Laužikas. „Istorinė Lietuvos virtuvė: maistas ir gėrimai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje“. Vilnius, 2014. – 208 p. *Lietuvos istorijos studijos*, 2014, t. 33, p. 231.

²⁸ Liubošanų paseniūnio Vincento Švanskio laiškas Liudvikui Skuminui Tiškevičiui, Berezina, Liubošanai, 1779-04-19. *Zakład Narodowy im. Ossolińskich*, Dział rękopisów (Ossolińskich nacionalinis institutas, Rankraščių skyrius, toliau ZNiO), sygn. 5389/I, mikr. 1520, s. 25–28.

²⁹ Liubošanų paseniūnio Vincento Švanskio laiškas Liudvikui Skuminui Tiškevičiui, Berezina, Liubošanai, 1788-01-23. ZNiO, sygn. 5389/I, mikr. 1520, s. 289–291.

³⁰ „Łosia całkiem ubitego odsyła się do Horodny [...]“: Liudviko Skumino Tiškevičiaus valdų komisaro Mato Vialbuto laiškas Liudvikui Skuminui Tiškevičiui, Berezina, Liubošanai, 1807-01-07. ZNiO, sygn. 5389/I, mikr. 1520, s. 389–392.

³¹ 1802 m. Liudviko Tiškevičiaus virtuvės sąskaitos. LMAVB, RS, f. 9, b. 2789, l. 1, 26a, 27v.

³² Ibid., l. 1, 1v, 87, 95, 103.

³³ *Pusżąsio* (lenk. *półgęsek*) terminas žinomas praeities Lietuvos virtuvės tyrėjams. Tai pusės žąsies mėsa, visų pirma krūtinėlė, iš kurios būdavo pašalinami kaulai, o vėliau šios dalys marinuojamos, sulenkiamos.

kų statinaite (lenk. *faska*) ir statinaite lydytų žąsies taukų, minėtas 12 porų rūkytos bebrienos, 8 avinų skrandžius ir aguonų³⁴. Didiko sąskaitose buvo daug žinių ne tik apie minėtus mėsos produktus, apie suvartojamą aviena, antieną, vištieną, kaplūnus (nupenėtus kastruotus gaidžius), kiaušinius³⁵.

Nors, anot kai kurių Lietuvos kulinarijos istorijos tyrėjų, Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje kiauliena ant didikų stalo nebuvo populiari³⁶, apie šią mėsą informacijos laiškuose L. Skuminui Tiškevičiui yra, ji jau minėta aukščiau. 1785 m. paseniūnis pasakojo, kad kas žiemą į Garodnią išsiųsdavo po 20 paršų, tačiau šiais metais kiaulės ėmė kristi, todėl iš visos bandos galima išrinkti ne daugiau kaip 12 ir tai – menkų³⁷. Po daugiau kaip mėnesio tas pats pareigūnas rašė, kad nupirko papildomai kiaulienos pagal seną paprotį³⁸. Visgi grafo virtuvės sąskaitose minėti daugiausia jautienos produktai: liežuviai, smegenys, netgi tešmuo, taip pat nurodyta, kad buvo gaminami, pvz., angliški suktinukai iš jautienos nugarinės (lenk. *za 2 palędwicy wołowie na zrazy angielskie*), veršienos kotletai³⁹.

58

L. Skumino Tiškevičiaus rūmuose vartoti ir kiti produktai. Didiko virtuvei tiekta žuvis, sūriai, sviestas, grybai, daržovės, grūdai, aliejus, medus, druska. 1779 m. Liubošanų paseniūnis V. Švanskis laiške klausė, kur – į Vilnių ar į Garodnią – nuvežti grūdus, medų, kitus maisto produktus⁴⁰?

1780 m. liepos 22 d. minėta, kad į Garodnią buvo siunčiama 5 kapos⁴¹ sūrio ir 11 porų džiovintos žuvies⁴², o liepos 23 d. minėta, kad į tas pačias valdas siųstos 5 kapos sūrio (galbūt tai tiesiog pakartota ankstesniame laiške apie sūrių išsiuntimą buvusi informacija) ir rūkytos žuvis (118 porų)⁴³. 1788 m. rudenį Liubošanų paseniūnis siuntė

Žr. LAUŽIKAS, Rimvydas; ČEPRACKAS, Liutauras; DUMANOWSKI, Jarosław; PACEVIČIUS, Arvydas. *Oginskių dvaro virtuvėje*. Vilnius, 2016, p. 44, 97.

³⁴ „[...] Gęsi w półgęskach z podrobami, y puchem sztuk 36 tŁuszczości wieprzowey przetopioney faska 1. tŁuszczości gęsiey przetopioney faska 1. wędzonek bobrowych par 14 [...] żołądkow baranich 8. Maku par cecho: 14.“: Liubošanų paseniūnio Vincento Švanskio laiškas Liudvikui Skuminui Tiškevičiui, Berezina Liubošanai, 1788-01-23. *ZNiO*, sygn. 5389/I, mikr. 1520, s. 289–291.

³⁵ 1802 m. Liudviko Tiškevičiaus virtuvės sąskaitos. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2789, l. 1.

³⁶ LAUŽIKAS, Rimvydas. *Istorinė Lietuvos virtuvė: maistas ir gėrimai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje*. Vilnius, 2014, p. 103; LAUŽIKAS, R., et al. Op. cit., p. 72.

³⁷ „Wieprzow co zima posyła się do Horodney 20 a ze w tym roku swinie odpady, tak ich z swoiey trzody wybrać więcey nie mozna na 12. y to mizernych.“: Liubošanų paseniūnio Vincento Švanskio laiškas Liudvikui Skuminui Tiškevičiui, Berezina Liubošanai, 1785-10-24. *ZNiO*, sygn. 5389/I, mikr. 1520, s. 237–238.

³⁸ Liubošanų paseniūnio Vincento Švanskio laiškas Liudvikui Skuminui Tiškevičiui, Berezina Liubošanai, 1785-10-03. *ZNiO*, sygn. 5389/I, mikr. 1520, s. 241–242.

³⁹ 1802 m. Liudviko Tiškevičiaus virtuvės sąskaitos. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2789, l. 1, 1v, 8, 80; 1803 m. Liudviko Tiškevičiaus virtuvės sąskaitos. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2790, l. 115, 116.

⁴⁰ „Sypką, miody, inną wiktualią do Wilna, czy do Horodney JWPan udysponuie dowodzić“: Liubošanų paseniūnio Vincento Švanskio laiškas Liudvikui Skuminui Tiškevičiui, Berezina Liubošanai, 1779-10-12. *ZNiO*, sygn. 5389/I, mikr. 1520, s. 41–44.

⁴¹ Kapa įprasta laikyti 60 vienetų, bet L. Skumino Tiškevičiaus sąskaitose kapos reikšmė būdavo skirtinga, pvz., 41, 51 ir pan.

⁴² Liubošanų paseniūnio Vincento Švanskio laiškas Liudvikui Skuminui Tiškevičiui, Berezina, 1780-07-22. *ZNiO*, sygn. 5389/I, mikr. 1520, s. 37.

⁴³ „[...] Serow kop 5 | Ryby wiedzley par 118 [...]“: Liubošanų paseniūnio Vincento Švanskio laiškas Horodnos ekonomui Kamenskiui (*Kamiėnski*), Berezina, 1780-07-23. *ZNiO*, sygn. 5389/I, mikr. 1520, s. 493–494.

į Garodnią tokius produktus: 10 statinaičių sviesto, 4 kapas sūrio, 60 porų rūkytos žuvies, iš Berezinos Liubošanų valdų buvo siunčiami ir grybai⁴⁴. 1789 m. į Garodnią buvo siunčiami tokie produktai: 165 poros rūkytos žuvies, smulkios keptos [žuvies], 100 pynių svogūnų, 8 statinaitės sviesto, 4 kapos sūrio⁴⁵. Įvairios žuvys grafiui į Garodnią buvo siunčiamos ir 1796 m. Tų metų Vilniaus kasos sąskaitose buvo informacijos apie 60 svarų erškėtienos⁴⁶, kainavusios 60 auksinų, du kartus po 1 svarą ančiuvių už 5 auksinus⁴⁷, 10 plekšnių už 2 auksinus 20 grašių⁴⁸. Remdamiesi chemine mirusiųjų kauluose randamų anglies ir azoto izotopų analize, tyrinėtojai nustatė, kad palyginus su Lenkijos didikais, LDK elito atstovai žuvies valgė mažiau⁴⁹. Tačiau L. Skumino Tiškevičiaus virtuvėje žuvis (daugiausia vietinė) valgoma gausiai, vartotos lydekos, ešeriai, seliavos, lynai, stintos, sterki, pūgžliai, karosai, karšiai, plakiai, vėgėlės, upėtakiai, unguariai, olandiškos silkės, ikrai, vėžiai⁵⁰.

Žinoma, kad 1779 m. į Garodnios dvarą iš Rygos turėjo būti vežama druska, dėl kurios paseniūnis V. Švanskis rašė L. Skuminui Tiškevičiui, prašydamas konkrečiai atsakyti į klausimą, kaip gabenti šį produktą⁵¹.

1783 m. laiške L. Skuminui Tiškevičiui Liubošanų paseniūnis rašė apie į Garodnią arba Vilnių siunčiamą medų⁵². Medų, kuris bus gabenamas į Vilnių, minėjo V. Švanskis ir 1790 m. pradžioje⁵³. Ar medų vežti į Garodnią, ar Vilnių, 1807 m. klausė L. Skumino Tiškevičiaus valdų komisaras M. Vialbutas⁵⁴.

⁴⁴ „[...] Masła fasek 10 | Serow kop 4 | Ryby wiedzley par. 60 [...]“: Liubošanų paseniūnio Vincento Švanskio laiškas Liudvikui Skuminui Tiškevičiui, Berezina Liubošanai, 1788-01-23. *ZNiO*, sygn. 5389/I, mikr. 1520, s. 305–307.

⁴⁵ „[...] pod dozorem Chwiedora Kliszuna posyla się do Horodney na podwodach trzech ryby wiedzley par 165, item drobniey opiekaney krobka 1, cybuli wian. 100, masła fasek 8, serow kop 4 [...]“: Liubošanų paseniūnio Vincento Švanskio laiškas Liudviko Skumino Tiškevičiaus dvaro maršalui Sakovičiui (*Sakowicz*), Berezina, 1789-09-21. *ZNiO*, sygn. 5389/I, mikr. 1520, s. 509–510.

⁴⁶ Prekės, siųstos Liudvikui Skuminui Tiškevičiui į Garodnią, 1796-03-13. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2714, l. 44.

⁴⁷ Prekės, siųstos Liudvikui Skuminui Tiškevičiui į Garodnią, 1796-03-17. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2714, l. 48; Prekės, siųstos Liudvikui Skuminui Tiškevičiui į Garodnią. 1796-04. *Ibid.*, l. 75.

⁴⁸ Liudviko Skumino Tiškevičiaus Vilniaus kasos kassavaitinis raportas, 1796-12-25 – 1797-01-01. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2714, l. 213.

⁴⁹ REITSEMA, Laurie J.; KOZŁOWSKI, Tomasz; JANKAUSKAS, Rimantas; DRAŹKOWSKA, Anna; KRAJEWSKA, Magdalena. Dieta przedstawicieli elit społecznych Rzeczypospolitej na podstawie analizy stabilnych izotopów węgla i azotu w szczątkach szkieletowych. In *Kultura funeralna elit Rzeczypospolitej od XVI do XVIII wieku na terenie Korony i Wielkiego Księstwa Litewskiego. Próba analizy interdyscyplinarnej*. Red. Anna DRAŹKOWSKA. Toruń, 2015, s. 230–245.

⁵⁰ 1802 m. Liudviko Tiškevičiaus virtuvės sąskaitos. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2789, l. 3, 10, 20, 50, 53, 57, 62, 69, 71, 76, 78, 83, 92.

⁵¹ Liubošanų paseniūnio Vincento Švanskio laiškas Liudvikui Skuminui Tiškevičiui, Berezina Liubošanai, 1779-06-16. *ZNiO*, sygn. 5389/I, mikr. 1520, s. 41–44.

⁵² Liubošanų paseniūnio Vincento Švanskio laiškas Liudvikui Skuminui Tiškevičiui, Minskas, 1783-11-22. *ZNiO*, sygn. 5389/I, mikr. 1520, s. 161–164.

⁵³ Liubošanų paseniūnio Vincento Švanskio laiškas Liudvikui Skuminui Tiškevičiui, Minskas, 1790-01-02. *ZNiO*, sygn. 5389/I, mikr. 1520, s. 365–366.

⁵⁴ Liudviko Skumino Tiškevičiaus valdų komisaro Mato Vialbuto laiškas Liudvikui Skuminui Tiškevičiui, Berezina Liubošanai, 1807-01-07. *ZNiO*, sygn. 5389/I, mikr. 1520, s. 383–386.

Iš miltinių patiekalų ant L. Skumino Tiškevičiaus stalo buvo ruginės ir kvietinės duonos, makaronų, virtuvėje taip pat vartoti lęšiai, grikių, miežių, perlinės kruopos⁵⁵.

Įvairių žalumynų ir daržovių aristokrato virtuvėje taip pat buvo, jam tiekti: svogūnai, žiediniai kopūstai, salierai, bulvės, burokai, kaliaropės, kopūstai, garbanotieji kopūstai, griežčiai, morkos, porai, petražolės, salotos, ropės, ankštinės pupelės, špinatai, krapai, rūgštynės, ridikai, agurkai, rauginti kopūstai⁵⁶; žinoma, kad didikui buvo tiekiami baravykai ir pievagrybiai⁵⁷. Iš vaisių valgytos vengrinės slyvos, 1802 m. pirkti 6 apelsinai, obuolių⁵⁸.

Pasak tyrinėtojų, prieskoniai LDK elito atstovų virtuvėje buvo gana įprasti⁵⁹, jie vartoti ir L. Skumino Tiškevičiaus. 1792 m. iš produktų, kurie pirkti L. Tiškevičiaus Garodnios dvaro podėliui, sąrašo aiškėja, kad atvežta tokių prieskonių: paprastųjų pipirų 3 svarai, anglišių (t. y. kvapiųjų) pipirų 1 svaras, pilkojo imbiero 1 svaras, didelių razinų 3 svarai, mažų razinų 2 svarai, gvazdikėlių 2 lotai (1 lotas – 1/32 svaro), cinamono 2 lotai, muskato riešutų 1 lotas, muskato žiedų 1 lotas, taip pat ryžių kruopų, cukraus, 10 citrinų, 4 žaliosios citrinos, alyvuogių, kaparių, Marymonto (šiandieninės Varšuvos pietryčiuose esanti miesto dalis, kadaise garsėjusi malūnais ir jų produkcija) miltų, 2 buteliai vyno acto⁶⁰. 1794 m. vėlyvą rudenį L. Skuminui Tiškevičiui buvo siųsti kartieji ir kvapieji pipirai, imbieras, razinos, muskato žiedai ir riešutai, migdolai, gvazdikėliai, cukrus⁶¹. 1796 m. didiko Vilniaus kasos raportuose taip pat nuolat minimi prieskoniai, pvz., kovo 17 d. į Garodnią buvo siųsti tokie produktai: butelis kaparių, kvorta alyvuogių, 10 žaliųjų citrinų, 3 svarai saldžiųjų migdolų, 1/2 svaro karčiųjų migdolų, 1/2 svaro paprastųjų pipirų, 1/2 svaro anglišių pipirų, svaras imbiero, lotas (masės vienetas, Lietuvą 1795 m. prijungus prie Rusijos imperijos, – 12,7 g) muskato žiedų, lotas muskato riešutų, 2 lotai cinamono, 2 lotai gvazdikėlių, 2 gorčiai (1 gorčius – 2,6 litro) vyno acto, 2 lotai šafrano, 4 svarai razinų, 4 svarai ryžių, 2 buteliai alyvuogių aliejaus, nežinomas kiekis olandiško sūrio, 3 svarai kalendros, 30 citrinų, 10 svarų kavos⁶². Pipirai, muskato riešutai, kapariai, citrinos ir žaliosios citrinos, migdolai, gvazdikėliai, ryžiai grafui buvo siunčiami ir 1796 m. balandį ir birželį⁶³. 1802 m.

⁵⁵ 1802 m. Liudviko Tiškevičiaus virtuvės sąskaitos. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2789, l. 7, 36v, 72; 1803 m. Liudviko Tiškevičiaus virtuvės sąskaitos. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2790, l. 113.

⁵⁶ 1802 m. Liudviko Tiškevičiaus virtuvės sąskaitos. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2789, l. 1, 2, 4, 5, 13, 14, 15, 55, 80, 96, 97, 105; 1803 m. Liudviko Tiškevičiaus virtuvės sąskaitos. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2790, l. 113.

⁵⁷ 1803 m. Liudviko Tiškevičiaus virtuvės sąskaitos. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2790, l. 109v.

⁵⁸ 1802 m. Liudviko Tiškevičiaus virtuvės sąskaitos. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2789, l. 10, 67; 1803 m. Liudviko Tiškevičiaus virtuvės sąskaitos. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2790, l. 115.

⁵⁹ LAUŽIKAS, R. Op. cit., p. 52, 102.

⁶⁰ Liudviko Tiškevičiaus Garodnios dvaro podėliui skirtų prieskonių ir kitų daiktų sąrašas, 1792-12-29. *LMAVB*, RS, f. 20, b. 3621.

⁶¹ Liudviko Skumino Tiškevičiaus Vilniaus kasos kassavaitinis raportas, 1794-11-21 – 1794-11-28. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2713, l. 38.

⁶² Prekės, siųstos Liudvikui Skuminui Tiškevičiui į Garodnią, 1796-03-17. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2714, l. 48-48v.

⁶³ Prekės, siųstos Liudvikui Skuminui Tiškevičiui į Garodnią, 1796-04. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2714, l. 75; Sąrašas Liudvikui Skuminui Tiškevičiui į Garodnią siunčiamų daiktų. 1796-06-30. *Ibid.*, l. 110.

L. Skumino Tiškevičiaus virtuvės sąskaitose, be kitų prieskonių, buvo: mairūnas, kriėnai, garstyčios, vanilė, anyžiai, kmynai⁶⁴.

Ant didiko stalo nuolatos būdavo ir prabangaus alkoholio. Iš importinių gėrimų Rygoje buvo perkamas vynas, šampanas, angliškas alus. Remiantis Liudo Glemžos tyrimu, Lietuvoje XVIII a. vynas (daugiausia vengriškas) jau buvo tarp bajorų visuotinai paplitęs⁶⁵, o Rimvydo Laužiko duomenimis, šampanas XVIII a. tarp didikų buvo gana populiarus⁶⁶. Tiesa, dėl jo pristatymo L. Skuminui Tiškevičiui kildavo įvairių nesklaidumų. 1780 m. iš Rygos rašęs Liubošanų paseniūnis V. Švanskis pranešė, kad šampano (lenk. *wina szampańskiego*) šiame uostamiestyje gauti jau nepavyko. Rygos pirklys Berensas de Rautenfeldas (*Berens de Rautenfeld*) klausęs vynininkų, bet jie atsakė, jog kol kas niekur nėra, bet laukiantys, kad netrukus atplauksiančiuose dideliuose laivuose šio gėrimo bus⁶⁷. Nebuvo šio gėrimo ir praėjus savaitei⁶⁸. Bet tik sužinojęs, kad jis gautas, pačioje pirmoje laiško pastraipoje V. Švanskis pranešė patronui, kad vyno butelius jis supakavęs į dvi dėžes: vieną su šampanu, kitą su – burgundiškuoju vynu, taip pat siuntė angliško alaus statinę ir vieną drobę. Paseniūnis susiderėjo su „maskoliumi“ vežiku, kad jis nugabentų į Garodnią gėrimus ir maisto produktus. Susiderėta dėl 28 talerių sumos, ir jam ponas Berensas de Rautenfeldas jau davė pinigų, nes vežikas atsisakė važiuoti be išankstinio apmokėjimo⁶⁹. Laiško pabaigoje pateikta sąskaita: už dėžę (50 butelių šampano) – 42 taleriai, už dėžę (50 butelių) burgundiškojo vyno – 30 talerių. Už angliško alaus statinę – 20 talerių, už drobę – 40 talerių. Taip pat buvo minėta, kad išsiųstos 100 citrinų; visi daiktai prieš išsiunčiant užantspauduoti⁷⁰. 1793–1794 m. sandūroje didiko Vilniaus kasos sąskaitose atsiranda daugiau informacijos apie kunigaikščio vartotą vengrišką vyną (galbūt dėl to, kad iš revoliucijos ap-

⁶⁴ 1802 m. Liudviko Tiškevičiaus virtuvės sąskaitos. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2789, l. 10, 11, 27, 31.

⁶⁵ GLEMŽA, Liudas. Iš vyno Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje istorijos. *Chronicon palatii magnorum ducum Lithuaniae*, 2011, t. 1, p. 178–189.

⁶⁶ LAUŽIKAS, R. Op. cit., p. 173.

⁶⁷ „Do tych czas nie wysłał z przyczyny że wina szampańskiego w Rydze nie dostac już [...]“: Liubošanų paseniūnio Vincento Švanskio laiškas Liudvikui Skuminui Tiškevičiui, Ryga, 1780-05-13. *ZNiO*, sygn. 5389/I, mikr. 1520, s. 49–50.

⁶⁸ Liubošanų paseniūnio Vincento Švanskio laiškas Liudvikui Skuminui Tiškevičiui, Ryga, 1780-05-20. *ZNiO*, sygn. 5389/I, mikr. 1520, s. 53–56.

⁶⁹ „Jak tylko doczekaliśmy się wina szampańskiego, wina upakowawszy skrzynie iedno, z szampańskim, drugą z burguńskim, i beczką iedno piwa angielskiego takze płotna sztukę przesyłam do Horodney naitętyr furmanem moskalem, który zgodzony tallar bitych 28. i już JPⁿ Berens zapłacił onemu wszytko [...]“: Liubošanų paseniūnio Vincento Švanskio laiškas Liudvikui Skuminui Tiškevičiui, Ryga, 1780-05-29. *ZNiO*, sygn. 5389/I, mikr. 1520, s. 57–56.

⁷⁰ „Regestrz expensu na sprawunek posyłaicy się. | Za skrzynie wina szam. Butelek 50 – talar. 42. | Za skrzynie wina Burg butelek 50 – talar. 34. | Za beczkę piwa angl. talar 20. | Za sztukę płotna taler 40. | Cytryn posyła się sztuk 100. Wszytkie te rzeczy odsyłaią się zapieczętowane.“ Liubošanų paseniūnio Vincento Švanskio laiškas Liudvikui Skuminui Tiškevičiui, Ryga, 1780-05-29. *ZNiO*, sygn. 5389/I, mikr. 1520, s. 57–56.

imtos Prancūzijos gauti vyno tapo daug sudėtingiau) ir gerokai brangesnį vengrišką seną vyną (lenk. *wino wengierskie stare*), kurio butelis kainavo 40 auksinų⁷¹.

1782 m. V. Švanskis rašė, kad gautas angliškas alus netrukus turėtų būti išsiųstas į Garodnią⁷². 1785 m. paseniūnis iš Rygos rašė siunčiąs angliško alaus statinę. „Alus gana brangus – statinė 34 taleriai“, – konstatavo V. Švanskis laiške⁷³. Galima teigti, kad sveigiųjų gėrimų vartojimą praeityje tyrusių mokslininkų darbuose nemažai rašyta apie vietinį alų, o apie importinį – informacijos pasigesta⁷⁴. Išties dokumentuose paliudyta, kad L. Skuminas Tiškevičius vartodavo vietinį alų. Pvz., 1793–1794 m. Vilniaus kasos sąskaitose neretai būdavo žinių apie įprasto alaus (lenk. *piwo ordynaryjne*), stipraus alaus (lenk. *piwo dubeltowe*) ir porterio, kurie būdavo tiekiami būtent pačiam L. Skuminui Tiškevičiui, vartojimą. Kai kada, pvz., 1794 m. sausį, grafiui buvo patiekta net 10 butelių porterio, o po savaitės dar tiek pat⁷⁵.

1781 m. V. Švanskis rašė, kad turėjęs siųsti degtinę, bet šį gėrimą teko atiduoti „maskoliams“ (greičiausiai Rusijos imperijos kariuomenei), o likusi dalis perduota žydams už 2 auksinus ir 9 grašius iki Kalėdų termino⁷⁶. Iš šios žinutės nėra aišku, ar L. Skuminas Tiškevičius tikrai gerdavo vietinę degtinę, tačiau 1793 m. Vilniaus kasos sąskaitose minėta, kad grafiui buvo patiekta cinamoninės degtinės (lenk. *wódka cynamonka*⁷⁷)⁷⁸. 1796 m. Vilniaus kasos sąskaitose buvo informacijos, kad tais metais didikai būnant Vilniuje, jam patiekta prancūziškos degtinės (lenk. *wódka francuska*), kuri gaminta iš

⁷¹ Liudviko Skumino Tiškevičiaus Vilniaus kasos kassavaitinis raportas, 1793-12-08 – 1793-12-15. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2712, l. 96; Liudviko Skumino Tiškevičiaus Vilniaus kasos kassavaitinis raportas, 1793-12-22 – 1793-12-29. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2712, l. 100; Liudviko Skumino Tiškevičiaus Vilniaus kasos kassavaitinis raportas, 1794-01-09 – 1794-01-16. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2713, l. 7.

⁷² Liubošanų paseniūnio Vincento Švansko laiškas Liudvikui Skuminui Tiškevičiui, Berezina Liubošanai, 1782-07-24. *ZNiO*, sygn. 5389/I, mikr. 1520, s. 129–130.

⁷³ Liubošanų paseniūnio Vincento Švansko laiškas Liudvikui Skuminui Tiškevičiui, Ryga, 1785-06-10. *ZNiO*, sygn. 5389/I, mikr. 1520, s. 217–218.

⁷⁴ ASTRAUSKAS, Antanas. *Per barzdą varvėjo: sveigiųjų gėrimų istorija Lietuvoje*. Vilnius, 2008, p. 104–155; LAUŽIKAS, R. Op. cit., p. 164–169; LAUŽIKAS, R., et al. Op. cit., p. 53–54.

⁷⁵ Liudviko Skumino Tiškevičiaus Vilniaus kasos kassavaitinis raportas, 1793-12-08 – 1793-12-15. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2712, l. 96; Liudviko Skumino Tiškevičiaus Vilniaus kasos kassavaitinis raportas, 1794-01-05 – 1794-01-12. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2713, l. 2; Liudviko Skumino Tiškevičiaus Vilniaus kasos kassavaitinis raportas, 1794-01-12 – 1794-01-19. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2713, l. 3.

⁷⁶ „Wodka która miała byc przesłana do Horodney poźła na expens moskalow refzta rozdana na żydów do terminu Bozego Narodzenia po zł 2 y g 5“: Liubošanų paseniūnio Vincento Švansko laiškas Liudvikui Skuminui Tiškevičiui, Berezina Liubošanai, 1781-07-10. *ZNiO*, sygn. 5389/I, mikr. 1520, s. 57–56.

⁷⁷ XVIII–XIX a. Lenkijos receptų knygoje minima, kad tai buvo vietinė degtinė, verdamą su prieskoniais. Žr. [BIRETOWSKI, Jan Paweł]. *Wiadomosc ciekawa: kazdemu wielce pozyteczna, o skutkach y mocy zboż wszelkich, jarzyn y zioł rożnych, tak ogrodowych iako y polnych: iakie skutki, y pozytki przynoszą człowiekowi w rożnych okolicznosciach, osobliwie na poratowanie zdrowia słuźca / z powaźnych aut. dla wygody ludzkiey krotko zebrana, z przydatkiem na końcu niektórych ciekawości do druku podana Roku Pańskiego 1769*. Łowicz, 1769, s. 169; GOŁĘBIOWSKI Łukasz. *Domy i dwory: przy tém opisanie apteczki, kuchni, stołów, uczt, biesiad, trunków i pijatyki; łaźni i kąpeli; łózek, pościeli, ogrodów, powozów i koni; błaznów, kartów, wszelkich zwycają dworskich i rożnych obyczajowych szczegółów*. Warszawa, 1830, s. 107–108.

⁷⁸ Liudviko Skumino Tiškevičiaus Vilniaus kasos kassavaitinis raportas, 1793-12-15 – 1793-12-22. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2712, l. 98.

vynuogių ir turėjo kitokį nei vietinė skonį, butelis, kainavęs 4 auksinus⁷⁹, o dar gorčijų tokios degtinės tarnautojai jam nusiuntė į Garodnią⁸⁰.

Importinių alkoholinių gėrimų ant grafo stalo neatsisakyta ir po valstybės padalijimų. 1797 m. pirka vengriško, Reino, raudonojo vyno, šampano, porterio ir angliško alaus⁸¹. Įdomu, kad ši sąskaita buvo šalia sąskaitos už vaistus.

Kai kuriuose laiškuose kartu su kitais maisto produktais bei importiniais alkoholiniais gėrimais minėti ir saldumynai. Pvz., 1784 m. iš Rygos L. Skuminui Tiškevičiui siųsta dėžė šampano, dėžė su sausais konfitiūrais – dėžėje 19 dėžučių su šiais delikatesais. Šampanas kainavo 48 talerius, o konfitiūrai – 46 talerius. Šiuos produktus apsiėmė nugabenti sutiktas Vilniaus gyventojas totorius Beirulevičius (*Beyrulewicz*), kuriam turėjo būti sumokėta 60 auksinų vietoje ir įsipareigota grąžinti pinigus, kuriais jis turėtų užmokėti už maitus⁸².

Gerdavo L. Skuminas Tiškevičius ir kavą, vartodavo cukrų, grietinėlę. Jo 1796 m. Vilniaus kasos sąskaitose minima, kad jam buvo siunčiamas stambiai kristalizuotas cukrus (lenk. *cukier lodowaty*)⁸³, o būnant Vilniuje per mažiau nei dvi savaites jam buvo patiekta 3 svarai kavos, 3 svarai cukraus, 13 puodelių grietinėlės⁸⁴. 1802 m. grafo virtuvėje daryta želė, buvo šokolado plytelių, parmezano, cukatų⁸⁵.

Reikia akcentuoti, kad šiame skyriuje aprašytos gėrybės ir delikatesai, prabangūs alkoholiniai gėrimai buvo vartojami sudėtingais laikais. Laiškuose iš Liubošanų seniūnijos paseniūnis V. Švanskis ne kartą minėjo nuolatinius Rusijos imperijos kariuomenės plėšimus, didžiulį žmonių skurdą, nepriteklių, XVIII a. pabaigoje netgi epidemijas. 1792 m. aprašyti prieskoniai tiekti į Garodnią po neseniai įvykusio pralaimėjimo kare su Rusijos imperija, Gardino seimo bei rengiamo antrojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo akivaizdoje. 1794 m. pabaigoje po Tado Kosciuškos sukilimo numalšinimo ir šeiminkaujant Rusijos imperijos kariuomenei, 1796 m. – pirmaisiais metais po padalijimo – kraštas buvo nuskurdęs, tačiau grafo sąskaitų informacija liudija, kad ant jo stalo netrūko vietinių ir importinių delikatesų: grietinėlės, erškėtienos, cukraus, kavos, razinų, ryžių, kaparų.

⁷⁹ Pinigų, išleistų Liudviko Tiškevičiaus buvimo Vilniuje, sąrašas, 1796-04-14 – 1796-04-28. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2714, l. 75.

⁸⁰ Prekės, siųstos Liudvikui Skuminui Tiškevičiui į Garodnią. 1796 m. balandis. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2714, l. 75.

⁸¹ 1797 m. Liudviko Tiškevičiaus sąskaitos. *LMAVB*, RS, f. 20, b. 3929, l. 2.

⁸² „Posyłam więc [...] jego wina szampańskiego skrzynię 1. Konfitur suchych pudełko; którym skrzyniek 19. a fun. 52/:2. Cena: wina szam. TB: 48: a konfitury TB. 46“: Liubošanų paseniūnio Vincento Švanskio laiškas Liudvikui Skuminui Tiškevičiui, Ryga, 1784-06-19. *ZNiO*, sygn. 5389/l, mikr. 1520, s. 189–192.

⁸³ Liudviko Skumino Tiškevičiaus Vilniaus kasos kassavaitinis raportas, 1796-03-13. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2714, l. 44.

⁸⁴ Pinigų, išleistų Liudviko Tiškevičiaus buvimo Vilniuje, sąrašas, 1796-04-14 – 1796-04-28. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2714, l. 75.

⁸⁵ 1802 m. Liudviko Tiškevičiaus virtuvės sąskaitos. *LMAVB*, RS, f. 9, b. 2789, l. 1, 1v, 8, 101v.

Mirtis ir laidotuvės

Remiantis dukters atsiminimais, į gyvenimo pabaigą jos tėvas tapo liūdnas ir niūrus, niekur neišvažiuodavo, palikdavo kaimą [Garodnią?] tik tada, kai sveikata ar interesai priversdavo, tada atvykdavo į Vilnių, kur valdininkai jam keldavo pasibjaurėjimą. Kad to išvengtų, jis net etiketo vizitų nerengdavo, išimtis buvo tiktai tuometis Vilniaus gubernatorius Leontijus Benigsenas (vok. *Levin August Gottlieb Theophil von Bennigsen*, rus. *Леонтий Леонтьевич Беннигсен*), kuris jį apdovanodavo savo palankumu ir todėl dažnai jį aplankydavo⁸⁶. Tačiau Lietuvos Vilniaus gubernijos bajorų maršalo mirties momento atsiminimų autorė nematė ir nedalyvavo laidotuvėse. Tuo metu ji gyveno Varšuvos kunigaikštystėje ir, anot atsiminimų autorės, dėl Rusijos imperijos valdininkų neveiklumo nesuspėjo gauti paso įvažiuoti į Lietuvos teritoriją⁸⁷.

64

Vilniaus universiteto profesorius medikas Jozefas Frankas (*Joseph Frank*) savo atsiminimuose rašė, kad gydytojas Juozapas Libošicas (*Józef Liboszyk*) jį iškvietė pas grafą likus kelioms dienoms iki pastarojo mirties⁸⁸.

Didikai mirus 1808 m. birželio 26 d., Vilniuje naujiena netrukus pasklido, buvo paskelbta apie šio aristokrato mirties faktą vietinėje spaudoje. Ten rašyta, kad giliai tikintis L. Skuminas Tiškevičius, gavęs žinią apie artėjančią mirtį, priėmė ją būdamas šviesios sąmonės, tučiuojau paprašė Švenčiausiojo Sakramento. Ilgos ligos nepakeliamus skausmus jis ištvėrė vyriškai ir kantriai. Jo kūnas buvo perneštas prie tėvų kapo birželio 27 dieną⁸⁹.

Beje, J. Frankas minėjo, kad jo praktikoje 1808 m. „pats įdomiausias metų skrodimas – grafo Tiškevičiaus, paskutinio Lenkijos karaliaus sūnėno. Radau visiškai sukaulėjusią aortą, didžiulius inkstų akmenis ir akmeningus plaučių sukalkėjimus – podagros pakankimų pasekmę“⁹⁰. Ši informacija svarbi, nors kelia klausimų. Mediko pasakojime pasitaikė nedidelis netikslumas: mirusysis nebuvo karaliaus sūnėnas, buvo jo dukterėčios vyras. Beje, L. Skumino Tiškevičiaus laidotuvių išlaidų apraše pažymėta, kad už kūno preparavimo darbus atlygį gavo kitas Vilniaus universiteto profesorius – Jonas Niškovskis (*Jan Niszkowski*). Aišku, J. Frankas galėjo tiesiog stebėti preparavimą.

Kaip minėta, didiko laidotuvės buvo itin ištaigingos. Vilniaus ekonomas Jokūbas Sevrukas (*Jakub Sewruk*) sudarė trijų puslapių išlaidų sąrašą. Viso jo cituoti straipsnyje nėra būtinybės, tačiau daug detalių liudija prabangą.

Dideles sumas (nuo kelių šimtų iki keliasdešimties auksinų) už mišias, vigiliją (visą naktį trunkančias pamaldas) ir karsto palydą gavo Vilniaus dominikonų, Šv. Kazimie-

⁸⁶ POTOCKA, A. Op. cit., t. 1, s. 44.

⁸⁷ POTOCKA, A. Op. cit., t. 2. Warszawa, 1898, s. 6.

⁸⁸ FRANKAS, Josephas. *Vilnius XIX amžiuje: atsiminimai*. Kn. 1. Vilnius, 2013, p. 216.

⁸⁹ Na dniu... *Kuryer Litewski*, 1 lipca 1808, nr. 1, s. 1.

⁹⁰ FRANKAS, J. Op. cit., p. 216.

ro, misionierių, basųjų karmelitų, karmelitų, bernardinų, trinitorių, bazilijonų vienuolynai, Šv. Jono bažnyčia, Katedra. Vienuoliams bernardinams, kurie aukėjo mišias rūmuose Vilniuje, sumokėta 980 auksinų.

Vilniaus pranciškonams už kūno priėmimą, pastatymą ant katafalko ir vidaus organų palaidojimą bažnyčioje bei Mišias sumokėta 726 auksinai. Tiesa, vėliau kitu rašalu įterpta, kad šiai vienuolijai už vidaus organų palaidojimą sumokėta 300 auksinų, galbūt buvo suteiktos kažkokios papildomos paslaugos.

Medžio drožėjui už etmono buožės, maršalo lazdos, išdininko rakto pagaminimą buvo sumokėta 60 auksinų. Už karsto padarymą mokėta 500, už aksomą karsto apmušimui – 693, už auksinius galionus (juostas), auksinius kutus, 4 aukso bumbulus (lenk. *kutasy*) prie karsto sumokėta 2 901 auksinas 10 grašių.

Svarbus ir grafo kūno paruošimas laidotuvėms: už vaistininko degtinę (lenk. *za medycyny brane z apteki wodka aptekarza*) sumokėta 711 auksinų, už 5 butelius prancūziško vyno – 28 auksinai, už kempinę – 20 auksinų, už librą (maždaug 25–26 lankai) popieriaus – 1 auksinas 10 grašių, už 30 uolekčių audinio – 40 auksinų, profesoriui Niškovskiui už rūpinimąsi (lenk. *Nizskowfkiemu profesorowi za fatygę*), matyt, vadovavimą chirurgų darbui – 400 auksinų, chirurgams Szegieliu ir Maryanskiui – 1 200 auksinų.

Policmeisteriui ir kareiviams už asistavimą laidotuvių procesijos metu skirta 1 040 auksinų. Elgetoms išdalinta 200 auksinų išmalda.

Už maistą ir gėrimus per gedulingus pietus, kuriuose buvo: jautienos, žvėrienos, ungurių, kavos, ledų, likerių, cukraus, šampano, seno prancūziško, Malagos, Bordo ir daugelio kitų rūšių vynų, porterio, paprastojo ir stipraus alaus, degtinės, sumokėta 3 732 auksinai.

Visos laidotuvių iškilmių išlaidos buvo 53 103 auksinai ir 21 su puse grašio⁹¹. Vėlgi, reikia pabrėžti, kad tai vyko po Tilžės taikos pasirašymo, Rusijos imperijai prisijungus prie kontinentinės Didžiosios Britanijos blokados – ekonominiu požiūriu sunkiu laikotarpiu.

Jau pasibaigus L. Skumino Tiškevičiaus žemiškajai kelionei, bazilijonas pamokslininkas Augustinas Tomaševskis pamoksle (už kurį gavo 2 000 auksinų) konstatavo, kad velionio pagrindinė savybė buvo saikingumas ir sugebėjimas laikytis vidurio⁹². Žinant daugelį šio aristokrato gyvenimo aplinkybių, dėl pirmojo teiginio galima būtų ir diskutuoti.

⁹¹ Liudviko Skumino Tiškevičiaus laidotuvių išlaidų aprašas, 1808-08-14. *LMAVB*, RS, f. 151, b. 1568.

⁹² TOMASZEWSKI, Augustyn. *Kazanie miane w dzien pogrzebu s.p. jasnje wielmoznego Ludwika hrabi Skumin Tyszkiewiczza*. Wilno, 1808, s. 16–17.

Baigiamosios pastabos

Nors žinios apie paties Liudviko Skumino Tiškevičiaus susirgimus jaunesniame amžiuje gana fragmentiškos, vyresniame amžiuje šis žmogus buvo jau gana sunkus ligonis. Jį kankino podagra, kraujagyslių problemos, inkstų akmenys. Pagrindinis straipsnio herojus mirė būdamas 57 metų amžiaus⁹³. Vertinant tuo metu vyravusias gyvenimo trukmės tendencijas – tai nebuvo itin trumpas amžius, netgi ilgesnis už vidutinį. Iš esmės pasitikint J. Franko pateikta informacija apie grafo kūno organų susidėvėjimą, būtina pabrėžti, kad sunkios ligos buvo (ir, beje, tebėra) dažnos tarp vyresnio amžiaus žmonių.

66

Vertinant paskutinių metų mitybą, galima būtų konstatuoti, kad, be alkoholinių gėrimų, cukraus ir miltinių patiekalų gausos, grafo virtuvės sąskaitose išties netrūko netgi šiandien rekomenduojamų sveikatai naudingų produktų: daržovių, žalumynų, neriebios mėsos, žuvies. Galbūt dietiškesnė mityba buvo rekomenduota medikų.

Tačiau, ar L. Skuminas Tiškevičius, pvz., savo rūmų virtuvėje valgė itin prabangiai? Nors, trūkstant išsamių šaltinių, griežtų išvadų daryti nesinorėtų, bet galima teigti, kad grafo virtuvei tiekti produktai dažniausiai nebuvo ypač brangūs ir reti. Iš Andriaus Kitovičiaus (*Jędrzej Kitowicz*) atsiminimų apie LDK kulinarines tradicijas aiškėja, kad daugelis produktų, kuriuos vartojo L. Skuminas Tiškevičius, buvo įprasti to meto Abiejų Tautų Respublikos elito atstovų virtuvėse ir bufetuose⁹⁴. Tiesa, žymusis atsiminimų autorius nepaminėjo, pvz., mažų paukščių, tokių kaip svirbeliai ar bitininkai, parmezano ar šafrano bei keleto kitų, bet tai nekeičia esmės. Skaitant darbus ir dokumentus apie Radvilų, Oginskių ir kitų didikų virtuvę, galima konstatuoti, kad produktų įvairovė, jų kiekis ir kaina buvo gerokai didesni, nei žinoma apie paskutinio Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didžiojo maršalo virtuvėje vartotus produktus. Kita vertus, vargu ar aristokratijos aplinkoje būtų suprantamas pabrėžtinai saikingumas ar netgi asketiškumas. Lygiai taip pat ir prabangios, daug kainavusios laidotuvės, su iškilmių metu vartojama LDK simbolika, buvo įprastos tarp elito narių XVIII–XIX a. sandūroje⁹⁵. L. Skuminas Tiškevičius gyveno taip, kaip buvo įprasta jo epochoje. Bet kuriuo atveju, šiandien negalima tvirtinti, kad prabangaus gyvenimo

⁹³ Istoriografijoje, taip pat „Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje“ kartais pateikiama klaidinga L. Skumino Tiškevičiaus gimimo data: nurodomi 1748 m. (MATULEVIČIUS, Algirdas. Tiškevičius Liudvikas. In *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. 13. Vilnius, 2013, p. 800). Bet pats L. Skuminas Tiškevičius formuliare apie savo šeimos sudėtį 1795 m. teigė esąs 44 metų amžiaus, taigi jo gimimo datą tenka pavėlinti. Žr. Liudviko Skumino Tiškevičiaus šeimos sudėties sąrašas, su paaiškinimu, kiek jis turi pavaldinių, kur gyvena, kurias pareigas eina ar ėjo, sudarytas pagal kunigaikščio Nikolajaus Repnino universalą, 1795 m. *LMAVB*, RS, f. 31, b. 1295, l. 3.

⁹⁴ KITOWICZ, Jędrzej. *Opis obyczajów i zwyczajów za panowania Augusta III*. Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył Michał JANIK. Kraków, 1925, s. 148–165.

⁹⁵ Žr. JANONIENĖ, Rūta. Laidotuvių iškilmės Vilniaus Bernardinų bažnyčioje XVII–XIX amžiais. In *Iškilmės ir kasdienybė Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir jos kontekstuose* (Acta Academiae Artium Vilnensis, t. 54). Sud. Tojana RAČIŪNAITĖ, Aistė PALIUSYTĖ. Vilnius, 2009, p. 27–40.

siekis sutrumpino aristokrato gyvenimą. Vis dėlto nereikėtų pervertinti straipsnio herojaus ambicijų ir aspiracijų, prabangos, kuri supo L. Skumino Tiškevičiaus aplinką, lygio. Ateities tyrimai ir gausesni palyginimai su kitų to meto elito narių gyvenimo aplinka turėtų plačiau atskleisti šiuos neaiškius klausimus.

Skaitant kitus, jau išeinančius už straipsnio objekto, šaltinius apie grafo politinę, ūkinę, ekonominę veiklą ryškėja ne tik turto ir prabangos siekis, su tuo susijusios didžiulės išlaidos ir skolos, bet ir nuolatiniai protekcijos ieškojimai, teikiant prašymus tiek Stanislovui Augustui Poniatovskiui Abiejų Tautų Respublikos laikais, tiek Rusijos imperijos pareigūnams po valstybės padalijimų. Tačiau vargu ar tokia taktika ir strategija buvo unikali lūžinėje epochoje. Vis dėlto akivaizdus faktas, kad materialios naudos siekimas šio žmogaus gyvenime buvo tikrai svarbus, tą liudija daugelis amžininkų⁹⁶. Visgi nuolatinis kilimas karjeros laiptais lemdavo ne tik didesnes galimybes, bet ir keldavo rūpesčių, o tai buvo stresą keliantys veiksniai, bet ar jie atsiliepė sveikatai, – galima tik svarstyti.

Išvados

1. Vertinant ankstyvąjį L. Skumino Tiškevičiaus biografijos laikotarpį, galima teigti, kad žinių apie jo sveikatos problemas nėra labai daug, jos fragmentiškos ir nekonkrečios, iš kelių paminėjimų laiškuose galima spręsti, kad itin rimtų problemų su sveikata grafas neturėjo. Vėliau, XIX a. pradžioje, L. Skumino Tiškevičiaus sveikata buvo smarkiai pakirsta, jį kankino podagra ir kitos ligos, jis leisdavo nemenkas sumas medicinos preparatams, retai išvykdavo iš savo Garodnios dvaro.
2. Žinių apie šio aristokrato virtuvę išties gausu. Grafo virtuvėje buvo patiekiami daug mėsos: jautienos (kuri greičiausiai vyravo), avienos, kiaulienos, kalakutienos, vištienos, žąsienos. Iš žvėrienos valgyti zuikiai, stirnos, bebrai, briedžiai, iš laukinių paukščių – jerubės, kurapkos, kurtiniai, teterviniai, perkūno oželiai, taip pat mažieji paukščiai: lakštingalos, svirbeliai, netgi europiniai bitininkai. Taip pat netrūko žuvies: tiek vietinės – lydekų, ešerių, lynų, ungurių, seliavų ir kitų, tiek importinės – eršketų, ančiuvų, silkių. Vartoti grafo ir kiaušiniai, vietiniai ir importiniai sūriai, ruginė ir kvietinė duona, ryžiai. Buvo vartojama ir daržovių – morkų, salotų, petražolių, krapų, kaliaropių, bulvių. Grafo virtuvėje buvo gausu prieskonių – juodųjų ir kvapiųjų pipirų, cinamono, imbiero, muskato; vartotas šokoladas, kava, grietinėlė, cukrus, medus.
3. Gana gausu žinių apie grafiui skirtą vietinį ir importinį alkoholį: burgundišką, vengrišką vyną, šampaną, įprastinį ir stiprųjį alų, porterį, anglišką alų, prancūzišką ir cinamoninę degtinę. Iš išlikusių sąskaitų galima spręsti, kad grafas alkoholio, ypač alaus, netgi paskutiniaisiais gyvenimo dešimtmečiais, išgerdavo nemažai.

⁹⁶ Apie tai plačiau žr. BURBA, D. Op. cit.

4. Remiantis dukters A. Potockos atsiminimais, grafo mirtis vargu ar buvo netikėta, paskutiniaisiais metais jis blogai jautėsi. Pasak J. Franko atsiminimų, L. Skumino Tiškevičiaus skrodimo metu jis rado visiškai sukaulėjusią aortą, didžiulius inkstų akmenis ir akmeningus plaučių sukalkėjimus – podagros pakenkimų pasekmę. Grafo laidotuvis buvo labai prabangios ir kainavo 53 103 auksinus ir 21 su puse grašio.
5. L. Skuminas Tiškevičius gyveno prabangiai, tačiau vargu ar reikėtų pervertinti jo turto ir prestižo siekį. Pvz., jo virtuvė nebuvo itin egzotiška, daugelis joje vartotų produktų buvo brangūs, bet tarp visuomenės elito gana įprasti. L. Skuminas Tiškevičius gyveno taip, kaip buvo įprasta jo epochoje gyventi aristokratams.

Straipsnyje naudoti publikuoti šaltiniai

[BIRETOWSKI, Jan Paweł]. *Wiadomosc ciekawa: kazdemu wielce pozyteczna, o skutkach y mocy zboż wszelkich, jarzyn y zioł rożnych, tak ogrodowych iako y polnych: iakie skutki, y pozytki przynoszą człowiekowi w rożnych okolicznościach, osobliwie na poratowanie zdrowia służąca / z poważnych aut. dla wygody ludzkiej krotko zebrana, z przydatkiem na końcu niektórych ciekawości do druku podana Roku Pańskiego 1769.* Łowicz, 1769.

FRANKAS, Josephas. *Vilnius XIX amžiuje: atsiminimai.* Kn. 1. Vilnius, 2013.

GOŁĘBIEWSKI, Łukasz. *Domy i dwory: przy tém opisanie apteczki, kuchni, stołów, uczt, biesiad, trunków i pijatyki; łażni i kąpieli; łóžek, pościeli, ogrodów, powozów i koni; błaznów, karłów, wszelkich zwyczajów dworskich i rożnych obyczajowych szczegółów.* Warszawa, 1830.

KITOWICZ, Jędrzej. *Opis obyczajów i zwyczajów za panowania Augusta III.* Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył Michał JANIK. Kraków, 1925.

Korespondencya krajowa Stanisława Augusta z lat 1784 do 1792. [Wyd. Bronisław ZALESKI.] Poznań, 1872.

Na dniu... *Kuryer Litewski*, 1 lipca 1808, nr. 1, s. 1.

Pamiętniki Michała Zaleskiego, wojskiego Wielkiego Księstwa Litewskiego, posła na Sejm Czteroletni. Poznań, 1879.

POTOCKA, Anna hr. *Pamiętniki.* T. 1–2. Warszawa, 1898.

TOMASZEWSKI, Augustyn. *Kazanie miane w dzien pogrzebu s.p. jasnje wielmoznego Ludwika hrabi Skumin Tyszkiewiczza.* Wilno, 1808.

Straipsnyje naudoti ankstesni tyrimai

ASKENAZY, Szymon. *Pamiętniki pani Potockiej.* In ASKENAZY, Szymon. *Wczasy historyczne.* T. 1. Warszawa, 1902, s. 58–76.

ASTRAUSKAS, Antanas. *Per barzdą varvėjo: svaigiųjų gėrimų istorija Lietuvoje.* Vilnius, 2008.

BURBA, Domininkas. *Liudvik Skumin-Tyshkevich – kar'era na styke epokh. Ot velikogo marshalka litovskogo do deistvitel'nogo tainogo sovetnika Rossiiskoi imperii.* *Res humanitariae*, 2021, t. 29, p. 75–91.

DAMBRAUSKAITĖ, Neringa. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorų virtuvė XVI amžiuje.* *Lietuvos istorijos studijos*, 2013, t. 31, p. 67–78.

- DAMBRAUSKAITĖ, Neringa. **Tarp kulinarijos ir istorijos. Rec. kn.: Rimvydas Laužikas. „Istorinė Lietuvos virtuvė: maistas ir gėrimai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje“.** Vilnius, 2014. – 208 p. *Lietuvos istorijos studijos*, 2014, t. 33, p. 229–231.
- Deputaci Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego 1697–1796: spis.* Red. Andrzej RACHUBA, oprac. Andrzej RACHUBA, Przemysław ROMANIUK, Andrej MACUK, Eugeniusz ANISZCZENKO. Warszawa, 2004.
- GLEMŽA, Liudas. Iš vyno Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje istorijos. *Chronicon palatii magnorum ducum Lithuaniae*, 2011, t. 1, p. 178–189.
- JANONIENĖ, Rūta. Laidotuvių iškilmės Vilniaus Bernardinų bažnyčioje XVII–XIX amžiais. In *Iškilmės ir kasdienybė Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir jos kontekstuose* (Acta Academiae Artium Vilnensis, t. 54). Sud. Tojana RACIŪNAITĖ, Aistė PALIUŠYTĖ. Vilnius, 2009, p. 27–40.
- JUODAGALVIS, Jonas. *Švenčionys: dvaras – miestelis – miestas* [istorinė apybraiža]. Vilnius, 2001.
- KORZON, Tadeusz. *Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta (1764–1794): badania historyczne ze stanowiska ekonomicznego i administracyjnego*. 2-ie wyd. T. 4. Kraków-Warszawa, 1897.
- KUCHOWICZ, Zbigniew. Jeszcze o zdrowiu i niezdrociu magnatów XVII–XVIII w. *Kwartalnik historyczny*, 1970, r. 77, z. 2, s. 394–403.
- KUCHOWICZ, Zbigniew. Społeczne konsekwencje postępującej degeneracji możnowładztwa polskiego w XVII–XVIII w. *Kwartalnik historyczny*, 1969, r. 76, z. 1, s. 21–43.
- KUCHOWICZ, Zbigniew. Znaczenie skutków patologii nękąjących możnowładztwo polskie w XVII–XVIII w. *Kwartalnik historyczny*, 1971, t. 78, z. 1, s. 260–261.
- LAUŽIKAS, Rimvydas. *Istorinė Lietuvos virtuvė: maistas ir gėrimai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje*. Vilnius, 2014.
- LAUŽIKAS, Rimvydas; ČEPRACKAS, Liutauras; DUMANOWSKI, Jarosław; PACEVIČIUS, Arvydas. *Oginskių dvaro virtuvėje*. Vilnius, 2016.
- MATULEVIČIUS, Algirdas. Tiškevičius Liudvikas. In *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. 13. Vilnius, 2013, p. 800.
- RAGAUSKIENĖ, Raimonda. *Mirties nugalėti nepavyko: Biržų ir Dubingių kunigaikščių Radvilų biologinė istorija (XV a. pabaiga – XVII a.)*. Vilnius, 2017.
- REITSEMA, Laurie J.; KOZŁOWSKI, Tomasz; JANKAUSKAS, Rimantas; DRAŽKOWSKA, Anna; KRAJEWSKA, Magdalena. Dieta przedstawicieli elit społecznych Rzeczypospolitej na podstawie analizy stabilnych izotopów węgla i azotu w szczątkach szkieletowych. In *Kultura funeralna elit Rzeczypospolitej od XVI do XVIII wieku na terenie Korony i Wielkiego Księstwa Litewskiego. Próba analizy interdyscyplinarnej*. Red. Anna DRAŽKOWSKA. Toruń, 2015, s. 230–245.
- ROSTWOROWSKI, Edward. Egzemplifikacja i statystyka a „postępująca degeneracja” magnaterii. *Kwartalnik historyczny*, 1971, t. 78, z. 1, s. 258–260.
- ROSTWOROWSKI, Edward. Zdrowie i niezdrocie polskich magnatów w XVI–XVIII w. *Kwartalnik historyczny*, 1969, r. 76, z. 4, s. 865–887.
- SMOLEŃSKI, Władysław. *Konfederacja targowicka*. Kraków, 1903.
- STANKEVIČ, Adam. Skilusių tribunolinių seimelių problema ir jos sprendimas 1779 m. *Istorijos šaltinių tyrimai*, 2011, t. 3, p. 167–178.
- STANKEVIČ, Adam. *Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo veikla XVIII amžiaus antroje pusėje*. Vilnius, 2018.
- ŠAPOKA, Adolfas. Lietuva Reformų seimo metu. Iki 1791 m. gegužės 3 d. konstitucijos [įvadą, tekstus ir komentarus parengė Robertas JURGAITIS, Ramunė ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ]. In ŠAPOKA, Adolfas. *Raštai*. T. 2. Vilnius, 2008.
- ZUBA, Krzysztof. Michał Kazimierz Radziwiłł (1702–1762) – portret psychofizyczny. *Medycyna nowożytna. Studia nad kulturą medyczną*, 2002, t. 9, z. 1–2, s. 53–84.
- ZUBA, Krzysztof. O tym jak „Rybeńkę” leczono. Kuracje i zabiegi medyczne Michała Kazimierza Radziwiłła (1702–1762). *Medycyna nowożytna. Studia nad kulturą medyczną*, 2001, t. 8, z. 1, s. 89–110.

THE HEALTH, NUTRITION AND DEATH OF LUDWIK SKUMIN TYSZKIEWICZ, THE LAST GRAND MARSHAL OF THE GRAND DUCHY OF LITHUANIA

Domininkas Burba

Summary

70

Ludwik Skumin Tyszkiewicz (1751–1808), the last Grand Marshal of the Duchy of Lithuania and First Marshal of the Nobles of the Lithuanian Governorate in Tsarist Russia, was not known as a gifted politician. He supported the conservatives in the Polish-Lithuanian Commonwealth before the Third Partition in 1795, and he was among the nobles who were supported by Russia and who were fundamentally hostile to reforms and the Constitution of 3 May 1791. In the Russian Empire, he was quite loyal to the new government, with no higher ambitions.

Contemporaries and historians often emphasised Skumin Tyszkiewicz's pursuit of wealth and luxury as troubling. Could it have directly or indirectly influenced his health? The article deals with this issue. The main sources were the accounts of Tyszkiewicz's Vilnius treasury and provincial estates, and other informative financial documents, which tell us about the nobleman's diet and his purchases of medication. Tyszkiewicz's personal and financial correspondence, his memoirs and his funeral sermon, were used as well.

During the early period of his life, references to Tyszkiewicz's health problems are not very numerous. In fact, they are rather fragmentary and unspecific. However, at the beginning of the 19th century, Tyszkiewicz's health was seriously undermined, he suffered from gout and other health problems, and he very rarely left his Garodnia estate.

Knowledge about the aristocrat's kitchen is indeed plentiful. Meat was served in abundance: beef (which probably predominated), lamb, pork, turkey, chicken and goose meat were all used in Skumin Tyszkiewicz's kitchen. In addition, we know that wild animals were served (hare, roe deer, beaver, elk), wild birds (hazel grouse, partridge, western capercaillie, black grouse, common snipe), and small birds (such as nightingale, Bohemian waxwing, and even European bee-eater). There was also no shortage of fish, both local (pike, perch, tench, eel, European cisco and others), and imported (sturgeon, anchovy, herring). The nobleman used eggs, local and imported cheeses, rye bread and wheat bread, and rice. There was no shortage of vegetables either (carrots, lettuce, parsley, dill, cabbage, kohlrabi, potatoes). Tyszkiewicz's kitchen was full of spices (black peppers, allspice, cinnamon, ginger, nutmeg). Chocolate, coffee, cream, sugar and honey were used as well.

We also know quite a lot about local and imported alcohol for the nobleman: Burgundy, Hungarian wines, Champagne, regular and strong beer, porter, English ale, and French and cinnamon vodka. It can be concluded from the accounts that he consumed a lot of alcohol, especially beer.

Research into the diet of his last year shows that although he used alcoholic beverages, sugar and a large quantity of flour dishes, Tyszkiewicz's diet really did not lack healthy products, such as vegetables, greens, lean meat and fish. His death, however, was hardly unexpected, according to the memoirs of his daughter Anna Potocka. Presenting the results of the autopsy in his memoirs, Joseph Frank wrote that Skumin Tyszkiewicz must have felt unwell, as he was found with a completely ossified aorta, huge kidney stones and stony lung calcifications, a consequence of gout.

It is difficult to judge whether the pursuit of luxury and abundant consumption led to the death of Skumin Tyszkiewicz. He lived as was usual in his epoch. The lifestyles of many other nobles were hardly different. But a deeper comparative analysis, requiring future research, may answer this question.